

VIII

KUISHEID IN DE TIJD

Laten we dit overzicht van de meervoudige en complexe kwesties die een toewijding aan kuisheid met zich meebrengt afsluiten door het in relatie tot de tijd te plaatsen. We hebben de implicaties hiervan al gezien, bijvoorbeeld in de hernieuwde opvatting van maagdelijkheid als een houding die opgebouwd moet worden in plaats van een erfgoed dat bewaard moet worden. Laten we deze ontwikkeling van de deugd in de loop van een leven eens nader bekijken.

Geleidelijke integratie, die tijd kost

Het vermogen om de tijd te nemen, om mensen de tijd te geven die ze nodig hebben om langzaam omgevormd te worden door Gods genade, is een van de kenmerken van het religieuze leven, en in het bijzonder van het kloosterleven. Er is mij verteld dat in een trappistenklooster de novicemeester één woord in hele grote letters op de muur van de noviciaatskamer had geschilderd: **geleidelijkheid**. Het is cultureel moeilijk om te durven nadenken over het morele en spirituele leven op de lange termijn, omdat we in een snelle wereld leven die snelle veranderingen eist met direct meetbare resultaten.

Goed gebruik maken van tegenslagen

Aandacht voor tijd stelt ons in staat om dieper na te denken over de plaats van mislukkingen in de praktijk van kuisheid. [Zie hfdst. 4, *Gezegende mislukkingen die ons herinneren aan de werkelijkheid*]. Tekortkomingen moeten in de eerste plaats worden ervaren als een oproep tot nederigheid en erkenning van ons onvermogen om ons verlangen en onze emoties in ons eentje te corrigeren. Maar ze zijn ook een oproep tot geduld. Beseffen dat we ons hebben laten overweldigen door emoties of dat we gevangen zijn geraakt door een verlangen dat niet strookt met onze verplichtingen, is een vernederende ervaring, vooral als die komt na lange jaren van een leven gewijd aan God. En de traditie waarschuwt ons dat terugvallen altijd mogelijk is, zelfs en vooral als we de indruk hadden een staat van rust en innerlijke stabiliteit te hebben bereikt. Cassianus onderwees dit heel concreet:

Totdat we deze solide en blijvende vrede bereiken, moeten we veel aanvallen verwachten. We zullen vaak met tranen en gekreun weer moeten zeggen: "Niets meer is in mijn binnenste gaaf: steeds staart mijn zonde mij aan". [Psalm 38:4] Dit gekreun zal nooit passender of beter gefundeerd zijn dan wanneer we, na lange tijd zuiver te zijn gebleven in ons lichaam, in de hoop voor altijd te zijn ontsnapt aan de bezoedeling van het vlees, de striemen ervan weer tegen ons voelen opkomen vanwege de ijdelheid van ons hart, of wanneer de bedrieglijkheid van dromen ons bevlekt met de onreinheid van vroegere ontboezemingen. Wanneer iemand lange tijd zuiverheid van hart en lichaam heeft genoten, zal hij zich, als een natuurlijk gevolg, inbeelden dat hij niet meer uit deze gelukzaligheid kan vallen, en diep van binnen zichzelf tot op zekere hoogte verheerlijken en uitroepen: "Eens dacht ik zelfverzekerd: ik zal niet struikelen, nimmer" [Psalm 30,7] [Gesprek 12, 6.6].

Dit vraagt om heel subtiel onderscheidingsvermogen, want een terugval, het onvoorspelbare optreden van een innerlijke storm, kan worden geïnterpreteerd als een falen van zelfbeheersing en kan daarom

bijzonder vernederend zijn. Ik dacht dat ik allang de middelen had gevonden om mezelf in balans te brengen en nu speelt mijn gevoelsleven of mijn lichaam me parten. Ik heb gefaald, maar is het echt ten opzichte van God dat ik gefaald heb, of ten opzichte van mijn droom om alles onder controle te hebben? Wat ervaren had kunnen worden als een staat van kuisheid die eindelijk op een stabiele manier was bereikt, was misschien niet meer dan een trots vertrouwen in de eigen kracht. Het zich voordoen van een terugval, de uitdaging van een broeder die me waarschuwt voor een relatie waarin ikzelf te betrokken ben, moeten niet gezien worden als mislukkingen van kuisheid: het zijn misschien symptomen van trots. In de lange reis van een leven dat aan God gegeven is, is alles wat gebouwd is op iets anders dan een relatie met Hem en vertrouwen op Hem erg kwetsbaar. Je dit plotseling realiseren is geen ramp; het is mogelijkwijs een ervaring van verlossing, als het leidt tot bekering en niet tot overmoed.

De aanpak van een terugval op seksueel, emotioneel en affectief gebied is niet in de eerste plaats een kwestie van het versterken van zelfbeheersing, ook al kan deze ervaring je soms doen beseffen dat je je aandacht op het ene of andere gebied te veel hebt laten verslappen. Maar de therapie zal alleen echt effectief zijn als God wordt erkend als de bron en het doel van kuisheid en niet alleen als een steun die we nodig hebben in crisissituaties. Tijden waarin kuisheid verstoord is, zijn vaak tijden waarin het spirituele leven is afgenomen of het gebedsleven laks is geworden. Kuisheid is geen doel op zich; het is een antwoord op een liefde die we ontvangen zonder enige verdienste van onze kant. We moeten de tijd nemen om ons erin te verdiepen. De meest effectieve therapieën zijn diegene die de oorzaak van de ziekte aanpakken: als de kuisheid in gevaar is, is dat waarschijnlijk omdat de relatie met God niet langer centraal staat in ons bestaan; als het hart verdeeld is, is dat ongetwijfeld omdat we de smaak voor dit zich wegschenkende leven verloren hebben. Een periode van stabiliteit kan hebben geleid tot een wildgroei van gewoonten waarvan de betekenis niet meer duidelijk is, en tot een investering in allerlei taken en verantwoordelijkheden waarvan het dringend nodig kan zijn om jezelf te bevrijden om terug te keren naar wat essentieel is. Een religieus leven is als een tuin; het wordt heel gemakkelijk overwoekerd door onkruid, door een wildgroei van krachtige planten die, zonder echt gevaarlijk te zijn, de planten verstikken die vruchten kunnen dragen. Met het geduld van een tuinman is het dan nodig om zich te wapenen met een schop en het onkruid uit te wieden.

Een vervalsing van Gods tijd: uitstelgedrag

Er is tegenwoordig een wijdverspreide vervalsing van de lange-termijn-aard van het morele leven. Een goede manier om aan het heden te ontsnappen is om moeilijkheden het hoofd te bieden door onszelf wijs te maken dat het morgen beter zal zijn. Als je bij je ouders woont, droom je van de tijd dat je onafhankelijk zult zijn en geef je de familieomgeving de schuld van al je moeilijkheden. Als je seminarist bent, vertel je jezelf dat alles beter zal worden als je priester bent. En zo kom je bij de dood, door jezelf te vertellen dat alles beter zal zijn in de hemel. Er is een onvermogen om het heden te accepteren, om te accepteren wie jij bent en wie anderen zijn. Adolescenten zijn vaak idealistisch en dromen altijd dat ze de fouten van hun ouders niet zullen herhalen en dat hun eigen relaties vrij zullen zijn van hypocrisie of ambivalentie. Zolang dit soort dromen beperkt blijft tot de adolescentie, hoort het bij de noodzakelijke stadia, maar deze projectie op een ideale en onwerkelijke toekomst kan ook een gevaarlijke gewoonte worden. Tijdens de vastentijd herhaalt de liturgie voor ons een essentieel element van het christelijk leven, in een uitdrukking die Paulus dierbaar is: *"Nu is er die gunstige tijd, vandaag is het de dag van het heil"*. [2 Korintiërs 6, 2] Dit nu, dit vandaag, is niet een momentopname, een uitzonderlijk moment waarvan we willen genieten in de wetenschap dat het geen morgen heeft. Zij die bidden zijn niet op zoek naar een moment van groot geestelijk genot, naar nieuwe en vluchtige indrukken; zij zijn op zoek om zichzelf aanwezig te stellen bij Gods heden. Aanwezig zijn, in het heden.

Hoewel het essentieel is om kuisheid te zien als een reis, als een geleidelijke en langzame transformatie van onze manier van zijn, van verlangen, van liefhebben, mag zo'n perspectief niet de tijd van bekering uitstellen en de noodzaak verdoezelen om concrete keuzes te maken, beslissingen te nemen en onze verplichtingen op te pakken.

Geduld, de zuster van kuisheid

De deugd van geduld is geen kunst van uitstel. Ze stelt niet uit tot morgen wat vandaag gedaan moet worden, maar is zich er van bewust dat mensen tijd nodig hebben om bekeerd te worden, om beschikbaar te worden voor bekering. Van niemand, en zeker niet van de novicen, wordt verwacht dat ze meteen perfect zijn vanaf het moment dat ze hun eerste stappen zetten in deze nieuwe levenswijze. Een van de moeilijkste taken van degenen die verantwoordelijk zijn voor de vorming is om mensen te laten begrijpen hoeveel tijd nodig is om te leren, de lange tijd van geduld en rijping, waarvan de nooit aflatende meditatie op het Woord van God het dagelijkse voedsel is. Laten we nog eens naar Cassianus luisteren:

De meest effectieve remedie voor het menselijk hart is geduld, in de woorden van Salomo: "de zachtmoedige man is de arts van het hart". Geduld roeit niet alleen woede, droefheid, luiheid, ijdeluiterij of trots uit, maar ook wellust, en alle ondeugden tegelijk. [Gesprek 12, 6.4]

Geduld is niet echt een aantrekkelijke deugd in onze cultuur. Alles dwingt ons om de voorkeur te geven aan technieken die onmiddellijk effectief zijn, of aan de intensiteit van eenmalige ervaringen boven het lange proces van leren of trouw. Doorgaans biedt de deugd van kuisheid geen wereldschokkende ervaringen, noch wekt het sterke emoties op, omdat het ons juist leert hoe we die kunnen temperen. Degenen die willen vechten, die een harnas willen aantrekken dat hen onbereikbaar maakt voor elke relatie die de gave die ze van zichzelf aan God willen geven in gevaar zou brengen, beantwoordt de monastieke wijsheid met een uitnodiging tot geduld. Dat is op het eerste gezicht teleurstellend. Maar wat er op het spel staat bij kuisheid is niet in één dag gebouwd, en is evenmin het voorwerp van passie of dapperheid. *"Onze kwetsbaarheid indachtig, die gepaard gaat met de ontwikkeling van een kuis liefde gedurende ons hele leven"*, stellen de constituties van de jezuiten voorzichtig wanneer ze de praktijken van persoonlijke discipline en ascese benadrukken die kuisheid bevorderen.

De dagelijkse praktijk om microscopisch kleine keuzes te maken die ons hart opnieuw op God richten en die onze oorspronkelijke manier van liefhebben zonder bezitsdrang concretiseren, transformeert geleidelijk onze manier van zijn, zodat we ons er soms van bewust worden dat we sterk veranderd zijn. We zouden niet kunnen zeggen wanneer of hoe dit is gebeurd, maar het valt niet te ontkennen dat we niet meer helemaal hetzelfde zijn, we reageren niet meer op dezelfde manier. Wat ons vroeger in vuur en vlam zette, laat ons nu vrij onverschillig en wat ons vroeger opwond, lijkt zinloos. Mensen die dachten dat het onmogelijk was om te leven zonder een permanente internetverbinding, of zonder drie films per week te zien, ontdekken dat dat allemaal geen plaats meer heeft in hun leven en dat ze de afwezigheid ervan niet eens voelen. Het is heel moeilijk om geduld bij te brengen in een wereld die nooit ophoudt met draaien, maar we kunnen proberen om een beetje van die ervaring met de jongeren te delen.

Kuisheid, anticipatie op het komende koninkrijk

In de christelijke theologie staat de menselijke tijd altijd in verbinding met iets dat aan de tijd voorafgaat en er aan voorbijgaat: het goddelijke, dat boven de tijd staat en het eschatologische, dat aan de tijd voorbijgaat. Dit geldt ook voor kuisheid. Kuisheid wordt gezien als een vooruitblik op het koninkrijk, al sinds het evangelie, waarin Jezus de keuze voor het celibaat presenteert als een manier om de

eschatologie nu al te beleven. Dit is een grandioos theologisch perspectief dat wordt aangereikt als een aspect van een leven dat juist het meest bescheiden lijkt, of zelfs het meest vernederend. Een 'eunuch voor het Koninkrijk' zijn [Mt 19,12] is een manier van leven die nu al vooruitloopt op de toestand van degenen die gered zijn voor de eeuwigheid. Theologisch is dit correct gezegd, maar heeft het veel invloed op het concrete leven van degenen die een gelofte van kuisheid afleggen? Of kunnen we er zin en betekenis uit putten, een zin en een betekenis die onze dagelijkse keuze om in kuisheid te leven ondersteunen?

Het lijkt mij dat de opvatting van de gelofte van kuisheid als een vooruitlopen op de eschatologie heel concrete consequenties heeft, omdat het aangeeft dat deze manier van leven niet de voorwaarde is voor toegang tot iets anders, noch de arbeidsvoorwaarde van een dienaar die er niet voor gekozen zou hebben als hij vrij was gelaten. Als kuisheid een dimensie van eschatologische verwachting heeft, dan is dat omdat het een waarde op zichzelf heeft. Op deze manier leven is al met één been in het eeuwige leven staan en daarom ervoor kiezen om te leven volgens wat God voor zijn kinderen heeft voorbereid. Als kuisheid een voorafbeelding is van het Koninkrijk, dan is dat omdat het goed is in zichzelf en niet gezien kan worden als een ontbering, zelfs niet tijdelijk, van wat het beste is voor de mens.

Ik kan geen mystieke maagdelijkheid bereiken door mijn lichaam overboord te gooien. Dit ideaal richt zich tot mij als seksueel wezen en laat me zien wat mijn totale wezen moet zijn in het licht van de opstanding, wanneer mijn lichaam "glorieus" zal zijn als dat van Christus. [P. Druet, 1984]

Wat gewijde personen nu ervaren heeft daarom iets te maken met wat we zullen ervaren in het Koninkrijk, wanneer we de mogelijkheid zullen krijgen om volledig, en niet langer alleen sacramenteel, deel te nemen aan de opstanding van Christus. Dit betekent dat we seksuele wezens en lichamelijke wezens zullen blijven. Dat alleen al is van groot belang, want de verleiding is groot om deze twee dimensies van ons wezen te onttrekken aan het zogenaamde geestelijke leven. Maar als we alles wat we hebben geprobeerd te begrijpen over het affectieve leven in kuisheid in een eschatologisch perspectief plaatsen, geeft dat onze affecties, onze verlangens en ons gemis zelf een heel andere dimensie. Het zijn niet langer vergankelijke realiteiten, vormen van second-best en gevolgen van een onnatuurlijke keuze. Integendeel, het gaat om wat het grootst is in de mens, omdat het voorbestemd is voor de eeuwigheid. Een treffend voorbeeld van deze verschuiving is te zien in de geschiedenis van de christelijke vriendschap. Als we bedenken dat vriendschap beperkt is tot het leven van deze wereld, en dat het deel uitmaakt van wat vernietigd zal worden door de dood, dan heeft het geen zin om erin te investeren; het is alleen maar tijdverspilling, zoals de *Navolging van Jezus Christus* bevestigt: "De ongelukkigen! Zij zullen aan het einde van hun leven pijnlijk voelen hoe verachtelijk en waardeloos was wat zij liefhadden" (Thomas à Kempis, I, XXII, 4).

Maar als we daarentegen de plaats ervan in het eeuwige leven erkennen, zozeer zelfs dat we denken dat het dichter staat bij de manier waarop de zaligen met elkaar omgaan dan de ervaring van seksuele liefde, dan heeft het zijn rechtmatige plaats in een kuis leven, niet als een troost voor de zwaksten of de meest onvolwassenen, maar integendeel als een fundamenteel element van het spirituele leven, zoals François de Sales leerde:

O hoe goed is het om op aarde lief te hebben zoals we in de hemel liefhebben, en om te leren elkaar in deze wereld te koesteren zoals we eeuwig zullen doen in de komende! Ik spreek hier niet over de eenvoudige toelag op de naastenliefde, want die moet worden uitgebreid tot alle mensen, maar ik spreek over geestelijke vriendschap, waardoor twee of drie of meer zielen hun toewijding, hun geestelijke affecties, meedelen en zo samen één geest worden. [Inl. tot het toegewijde leven 3,19]

Kuisheid benaderen vanuit haar eschatologische dimensie neemt dus niets weg van wat het met zich mee kan brengen in termen van strijd en soms pijnlijke verloochening. Maar het perspectief dat zo wordt geopend, verandert het klimaat waarin de beproeving wordt ervaren aanzienlijk, omdat het een radicaal positief doel heeft. In plaats van te proberen onszelf te beschermen tegen onszelf, tegen onze verlangens of tegen anderen, en alles wat met affectiviteit te maken heeft als potentieel gevaarlijk te zien, gaan we kuisheid zien als de keuze voor *"wat God bereid heeft voor wie Hij liefheeft"* [1 Kor 2,9], de keuze voor een manier van leven die fundamenteel goed voor ons is, omdat het een aspect van onze eeuwige zaligheid zal zijn.